

Світлана Володимирівна ВОВЧОК

кандидат економічних наук, старший викладач кафедри публічного управління та адміністрування, Сумський національний аграрний університет

ORCID ID: 0000-0001-7221-5201

E-mail: svitlana.vovchok@snau.edu.ua

КОНКУРЕНТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ МОЛОКОПЕРЕРОБНОЇ ГАЛУЗІ

Вовчок, С. В. Конкурентний потенціал сталого розвитку підприємств молокопереробної галузі / Світлана Володимирівна Вовчок // Український журнал прикладної економіки. – 2020. – Том 5. – № 3. – С. 403-409. – ISSN 2415-8453.

Анотація

Визначено стратегічні напрями формування і розвитку конкурентного потенціалу досліджуваних молокопереробних підприємств на основі їх конфігурації і реконфігурації, визначення підприємства-типопредставника по кожному з чотирьох отриманих кластерів, що дозволило розробити структуру конфігурації конкурентного потенціалу кожної з чотирьох груп підприємств. Встановлено, що у сучасний період розвитку економіки найбільш доцільним є підхід до оцінки формування конкурентного потенціалу на основі системи показників виявлення ключових джерел конкурентного потенціалу за чотирма напрямками: «фінанси»; «клієнти»; «внутрішні бізнес-процеси, у тому числі технологічні»; «персонал». Було отримано чотири кластери за ознаками низького, нижче середнього, середнього та високого рівня розвитку конкурентного потенціалу у період 2015-2019 років. Практична реалізація стратегічних напрямів формування та розвитку ключових здібностей на досліджуваних підприємствах в рамках виділених кластерів дозволила обґрунтувати логіку зміни їх здібностей, що мають першочергове значення для формування конкурентного потенціалу.

Ключові слова: конкурентний потенціал, формування потенціалу, стратегії, кластерний аналіз, підприємства молокопереробної галузі.

Svitlana VOVCHOK

Ph.D., Senior Lecturer of the Department of Public Management and Administration
Sumy National Agrarian University

COMPETITIVE POTENTIAL OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF DAIRY ENTERPRISES

Abstract

Introduction. Today there is an urgent need for the development of the domestic dairy industry, which is based on domestic enterprises that produce high quality products from domestic raw materials at affordable prices. Identifying and studying stable casual relationships between the use of competitive potential and the level of competitiveness of the enterprise should be considered one of the most promising and priority areas in modern economic research, the implementation of which will ensure sustainable economic development of the domestic economy.

The purpose of the article is to substantiate the strategic directions of formation and development of the competitive potential of enterprises in the dairy industry in the context of ensuring their sustainable economic development.

Results. The strategic directions of formation and development of competitive potential of the studied dairy enterprises on the basis of their configuration and reconfiguration, definition of the enterprise-type representative on each of four received clusters are defined that allowed to develop

structure of configuration of competitive potential for each of four groups of enterprises. It is established that in the current period of economic development the most appropriate approach is to assess the formation of competitive potential based on a system of indicators to identify key sources of competitive potential in four areas: "finance"; "clients"; "internal business processes, including technological"; "personnel". Four clusters were obtained on the basis of low, below average, medium and high level of competitive potential development in the period 2015-2019. The practical implementation of strategic directions of formation and development of key skills in the studied enterprises within the selected clusters allowed to substantiate the logics of changing their abilities, which are significantly important for the formation of competitive potential.

Key words: *competitive potential, potential formation, strategies, cluster analysis, enterprises of dairy industry.*

JEL classification: M31, I20

Вступ

На сьогоднішній день існує гостра необхідність розвитку вітчизняної молокопереробної промисловості, в основі якої є вітчизняні підприємства, що виробляють продукцію високої якості з вітчизняної сировини за доступними цінами. Виявлення та дослідження стійких казуальних зв'язків між використанням конкурентного потенціалу й рівнем конкурентоспроможності підприємства варто вважати одним із найперспективніших і пріоритетних напрямів в межах сучасних економічних досліджень, реалізація яких забезпечить сталий економічний розвиток вітчизняної економіки.

Значний науковий доробок з розвитку теорії, методології та практики управління розвитком підприємств молокопереробної галузі внесли В.Я. Амбросов, П.С. Березівський, С.В. Васильчак, П.І. Гайдуцький, Ю.І. Данько, Т.Г. Дудар, В.Н. Зимовець, М.М. Ільчук, Ю.С. Коваленко, О.М. Кравченко, О.В. Крисальний, Т.Л. Мостенська, У.Я. Петриняк, П.Т. Саблук, В.В. Юрчишин та інші вчені [1-8]. Водночас недостатньо вивченими та дослідженими залишаються питання формування і розвитку конкурентного потенціалу підприємств молокопереробної галузі.

Мета дослідження

Метою статті є обґрунтування стратегічних напрямів формування і розвитку конкурентного потенціалу підприємств молокопереробної галузі в контексті забезпечення їх сталого економічного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження

Формування конкурентного потенціалу підприємств молокопереробної галузі можливе в декількох аспектах: на ринку споживачів – завдяки розширенню асортименту та підвищенню якості продукції, використанню програм лояльності, диверсифікації цінової політики; на ринку виробників – шляхом диверсифікації технологій переробки сировини у готову продукцію та напівфабрикати для використання в процесі виробництва інших продуктів харчування; на ринку проміжних продавців, державних установ та зовнішньому ринку – для виходу на нові сегменти збуту. Для оцінки умов функціонування та встановлення пріоритетних напрямів розвитку конкурентного потенціалу підприємств молокопереробної галузі необхідний системний аналіз чинників, що впливають найбільшою мірою на результативність виробництва і переробки молока з урахуванням змін, що відбуваються на ринках. На ефективність виробництва і переробки молока впливають внутрішні і зовнішні фактори. До внутрішніх факторів розвитку конкурентного потенціалу молокопереробного сектора відносяться ресурси підприємств – матеріальні, фінансові, інтелектуальні, науково-технічні. До зовнішніх факторів слід віднести заходи державного стимулювання, що сприяють створенню умов для стабільного функціонування молокопереробної галузі.

На формування та розвиток конкурентного потенціалу галузі також впливають:

- ✓ зростання економічної зацікавленості товаровиробників і переробників молока у використанні інноваційних технологій та розширення обсягів виробництва продукції, що випускається;
- ✓ захист вітчизняних товаровиробників від масованого імпорту продукції тваринництва за демпінговими цінами.

Таким чином, чинники, які стримують розвиток молокопереробної галузі виступають одночасно напрямками створення нових та розвитку існуючих конкурентних переваг: підвищення поголів'я крупної рогатої худоби; лояльність цін, диверсифікація витрат; розвиток взаємозв'язків між виробниками та переробниками; розширення міжнародних ринків збуту; відкриття нових лабораторій для визначення якості молочних продуктів.

Формування стратегічних напрямів розвитку конкурентного потенціалу вимагає поетапного підходу до ідентифікації ключових здібностей і ресурсів в контексті загальної стратегії розвитку підприємств. Стратегічні напрями формування та розвитку конкурентного потенціалу повинні бути чітко взаємопов'язані і взаємозумовлені цілями конкурентної стратегії підприємства, а також зумовлюють [2]:

- ✓ формування траєкторій розвитку конкурентного потенціалу;
- ✓ вибір технологій і інструментарію формування і розвитку конкурентного потенціалу;
- ✓ взаємозв'язок стратегічних напрямів формування та розвитку конкурентного потенціалу з цілями діяльності підприємства;
- ✓ способи ресурсного забезпечення формування і розвитку конкурентного потенціалу.

При цьому вибір стратегічних напрямів формування та розвитку конкурентного потенціалу здійснюється на основі процесів конфігурації і реконфігурації здібностей підприємства. Аналіз вищесказаного дозволив сформувати стратегічні напрями формування і розвитку конкурентного потенціалу підприємства на основі їх конфігурації і реконфігурації, які представлені на рис. 1.

Потребують розкриття стратегічні напрями, які формуються на перетині перших чотирьох, що представлені на рис. 1. П'ятий стратегічний напрям формування та розвитку конкурентного потенціалу виникає на стику перших двох. Результативна інноваційна діяльність має на увазі формування на підприємстві власних стратегічних підходів до неї, що максимально відповідають цілям і напрямкам загальної стратегії розвитку підприємства, які концептуалізуються в інноваційну діяльність підприємства, визначають її цілі і завдання, принципи, підходи та методи. З іншого боку, успішні інновації неможливі без рутинних процесів, що забезпечують їх генерацію.

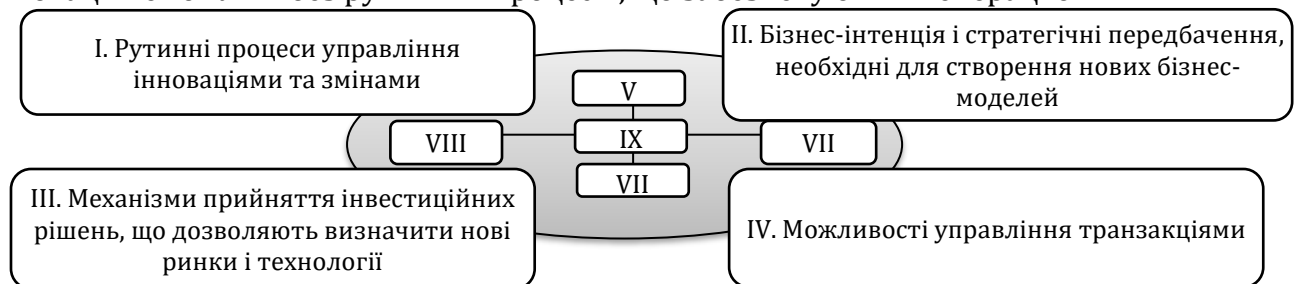

Рис. 1. Стратегічні напрями формування і розвитку конкурентного потенціалу молокопереробного підприємства

Шостий стратегічний напрям формування та розвитку конкурентного потенціалу підприємства виникає на стику другого і третього. Бізнес-інтуїція дозволяє зрозуміти нові ідеї і осмислити їх в термінах інноваційного процесу, а стратегічне передбачення дозволяє

визначити перспективи його реалізації. У свою чергу, інвестиційні механізми створюють основу для фінансування та створення нових процесів, продуктів і технологій.

Сьомий напрям формування і розвитку конкурентного потенціалу підприємства виникає на стику третього та четвертого. Йдеться про механізм інвестиційно-фінансового забезпечення рутинних процесів та управління транзакціями, тобто про формування і розвиток інвестиційного кластера здібностей підприємства, що передбачає наявність здатності акумулювати і залучати фінансові ресурси для забезпечення рутинних процесів і транзакцій, які забезпечують сталу ліквідність підприємства, його платоспроможність і фінансову стійкість. Все це в комплексі впливає на інвестиційну привабливість і дає можливість пошуку інвесторів і залучення інвестиційних ресурсів для фінансування діяльності. Визначальним фактором виступає здатність пошуку джерел інвестування, оптимізація фінансових потоків для реалізації інвестиційних проектів.

Восьмий напрям формування і розвитку конкурентного потенціалу підприємства являє собою комбінацію четвертого і першого напрямів і пов'язаний з формуванням здібностей підприємства в області рутинних процесів і змін, управління транзакціями. Сюди слід віднести рутинність щоденної діяльності підприємства в різних сферах, в тому числі інноваційної. Особливо це стосується сфери управління персоналом, так як конкурентний потенціал створюється, в першу чергу, на основі знань і досвіду, компетенцій персоналу, здійснення різних транзакцій, зв'язку з постачальниками, споживачами. Останній напрям формування і розвитку конкурентного потенціалу підприємства специфічний для кожного окремо взятого суб'єкта господарювання і може виникати на перетині будь-яких стратегічних напрямів, утворюючи стійке поєднання здібностей, що доповнюють їх конфігурацію. Йдеться про так звані метакомпетенції, що мають складну структуру і здатні полегшувати процес формування конкурентного потенціалу.

Процес формування конкурентного потенціалу в сучасних умовах розвитку економіки передбачає відмову від інтуїції і розробки індивідуальної методології їх розвитку, гармонізації та інтеграції в стратегію діяльності підприємства. З усіх підходів в сучасний період розвитку економіки найбільш доцільним є підхід до оцінки формування конкурентного потенціалу на основі системи показників виявлення ключових джерел конкурентного потенціалу за 4 напрямками:

1. «Фінанси» (Ф) (оцінка підприємства для власних співробітників, акціонерів, потенційних інвесторів та інших зацікавлених користувачів).
2. «Клієнти» (К) (визначення реального і планованого відношення до підприємства клієнтів).
3. «Внутрішні бізнес-процеси, у тому числі технологічні» (ВБП) (оцінка бізнес-та технологічних процесів і розробка подальших рекомендацій щодо їх вдосконалення).
4. «Персонал» (П) (оцінка можливостей розвитку підприємства, підвищення ефективності та збільшення власного вартості).

На наступному етапі було проведено кластерний аналіз конкурентного потенціалу за запропонованими групами, що дало можливість згрупувати всі молокопереробні підприємства, які станом на кінець 2019 р. функціонували в Україні. Було отримано 4 кластери за ознаками низького, нижче середнього, середнього та високого рівня розвитку конкурентного потенціалу у період 2015-2019 рр. (рис. 2).

Проведений кластерний аналіз довів, що за рівнем розвитку конкурентного потенціалу у перший кластер (середній рівень розвитку конкурентного потенціалу) потрапило 47 підприємств з 192; у другий кластер (рівень розвитку конкурентних переваг нижче середнього) потрапило 56 підприємств з 192; у третій кластер (низький рівень розвитку конкурентного потенціалу) потрапило 61 підприємств з 192; у четвертий кластер (високий рівень розвитку конкурентного потенціалу) потрапило 28 підприємств з 192. У ході дослідження були визначені стратегічні напрями формування і розвитку конкурентного потенціалу досліджуваних молокопереробних підприємства

на основі їх конфігурації і реконфігурації, визначення підприємства-типопредставника по кожному з чотирьох отриманих кластерів, що дозволило розробити структуру конфігурації конкурентного потенціалу кожної з чотирьох груп підприємств.

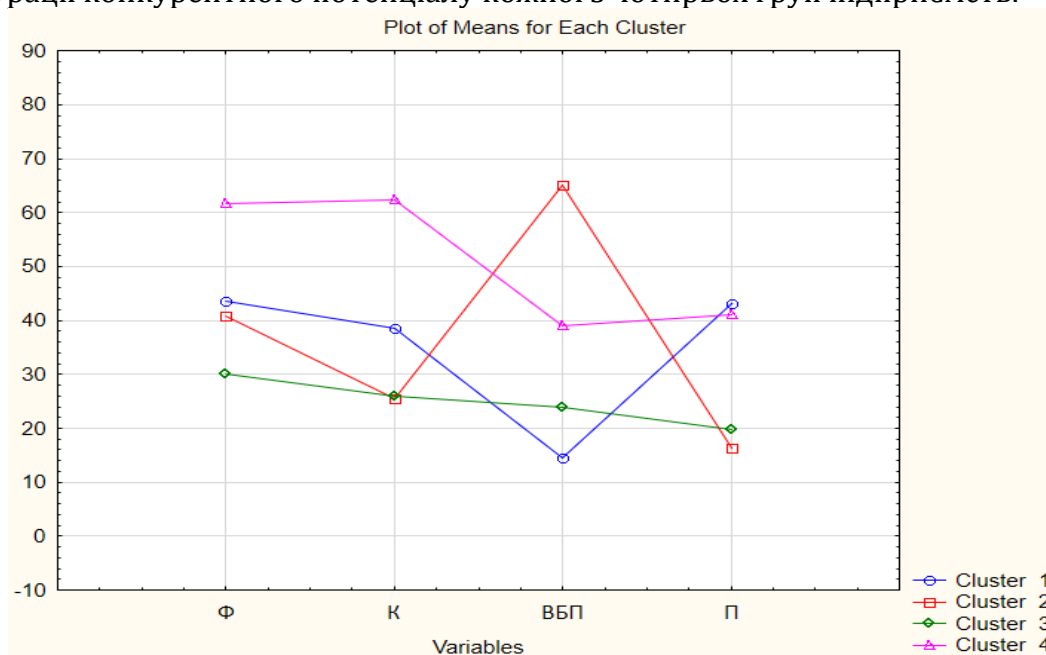

Рис. 2. Графік К-середніх рівня розвитку конкурентного потенціалу досліджуваних молокопереробних підприємств (STATISTICA 10 listing)

Практична реалізація стратегічних напрямів формування та розвитку ключових здібностей на досліджуваних підприємствах в межах виділених кластерів дозволила обґрунтувати логіку зміни їх здібностей, що мають першочергове значення для формування конкурентного потенціалу. Подальший аналіз конкурентного потенціалу підприємств – типопредставників для кожного кластеру показав, що здібності, що відображають процеси формування і розвитку конкурентного потенціалу, варто виокремлювати за схемою, наведеною у табл. 1.

Для кластеру №1 (середній рівень розвитку конкурентного потенціалу) типопредставником є підприємство П1 – ПрАТ «Балмолоко Плюс».

Таблиця 1. Стратегічні напрями формування та розвитку конкурентного потенціалу підприємств молокопереробної галузі для кожного з кластерів

Стратегічний напрям формування і розвитку ключових здібностей підприємств	конкурентного потенціалу і їх конфігурація / Підприємства / Кластер			
	Високий рівень розвитку конкурентного потенціалу / Група «Данон» / 4 кластер	Середній рівень розвитку конкурентного потенціалу / ПрАТ «Балмолоко Плюс» / 1 кластер	Нижче за середній рівень розвитку конкурентного потенціалу / ПАТ Кременчуцький міськмолкозавод Плюс» / 2 кластер	Середній рівень розвитку конкурентного потенціалу / АТ «Володимир-Волинський комбінат молочних продуктів» / 3 кластер
1	2	3	4	5
I. Рутинні процеси управління інноваціями та змінами (C6)	C61 Контроль якості продукції відповідно до міжнародних стандартів якості	C61 Підвищення якості продукції відповідно до міжнародних стандартів якості		
	C62 Відповідність специфікації ISO 9000	C62 Підготовка специфікації ISO 9000		
	C63 Підтримка ефективного співвідношення «ціна / якість продукції»	C63 Забезпечення ефективного співвідношення «ціна / якість продукції»		
	C64 Розвиток інноваційних здібностей для випуску нових продуктів	C64 Пошук нових напрямів інноваційних здібностей для випуску нових продуктів		
	C65 Підтримка ефективності бізнес-процесів	C65 Забезпечення ефективності бізнес-процесів	C65 Підтримка ефективності бізнес-процесів	C65 Забезпечення ефективності бізнес-процесів

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	
I. Рутинні процеси управління інноваціями та змінами (С ₆)	С _{т6} Створення (вдосконалення) баз даних і баз знань				
	С ₆₆ Розширення інвестицій для утримання досягнутого якості продукції	С ₆₆ Інвестиційне забезпечення підвищення якості продукції	С ₆₆ Розширення інвестицій для утримання досягнутого якості продукції	С ₆₆ Інвестиційне забезпечення підвищення якості продукції	
	С ₆₇ Інвестиційно-фінансове забезпечення розвитку інноваційних здібностей				
	С ₆₈ Інвестиційне утримання ефективності бізнес-процесів	С ₆₈ Інвестиційне забезпечення підвищення ефективності бізнес-процесів	С ₆₈ Інвестиційне утримання ефективності бізнес-процесів	С ₆₈ Інвестиційне забезпечення підвищення ефективності бізнес-процесів	
II. Стратегічне передбачення, необхідні для створення нових бізнес-моделей взаємодії з клієнтами (С _к)	С _{к1} Підтримка та розширення існуючих бізнес-моделей взаємодії з клієнтами		С _{к1} модернізація існуючих та пошук нових бізнес-моделей взаємодії з клієнтами		
	С _{к2} - С _{inv4} Інвестиційне забезпечення розвитку адаптивності підприємства				
	С _{к3} Підтримка інституту репутації на ринку для розвитку зв'язків з постачальниками і споживачами, агентами, дистриб'юторами, міжнародних зв'язків		С _{к3} Формування інституту репутації на ринку для розвитку зв'язків з постачальниками і споживачами, агентами, дистриб'юторами, міжнародних зв'язків		
III. Механізми прийняття рішень, що дозволяють розвивати компетенції персоналу (С _р)	С _{р1} Використання конкурентного потенціалу та компетенцій персоналу підприємства		С _{р1} Розвиток конкурентного потенціалу та компетенцій персоналу підприємства		
	С _{р2} Підвищення ефективності існуючих кваліфікаційних можливостей персоналу				
	С _{р3} Підтримка конкурентного потенціалу підприємств на основі розвитку їх ключових здібностей персоналу		С _{р3} Формування конкурентного потенціалу підприємств на основі розвитку їх ключових здібностей персоналу		
IV. Можливості управління фінансами (С _ф)	С _{ф1} Використання переваг сфери діяльності підприємств	С _{ф1} Формування переваг нових сфер діяльності підприємств			
	С _{ф2} Оптимізація структури джерел інвестицій	С _{ф2} Пошук нових джерел інвестицій			
	С _{ф3} Утримання досягнутого рівня інвестиційної привабливості підприємства	С _{ф3} Підвищення інвестиційної привабливості підприємства			
	С _{ф4} Фінансові ресурси та перспективи зростання прибутку	С _{ф4} Пошук нових джерел фінансування та перспективи зростання прибутку			
	С _{ф5} Забезпечення безперебійного випуску продукції за рахунок пошуку нових постачальників, споживачів (у т. ч. міжнародних)				
	С _{ф6} Розвиток міжнародних зв'язків підприємства, участь в міжнародних проектах				

Для кластеру №2 (рівень розвитку конкурентного потенціалу нижче середнього) типопредставником є підприємство П1 – ПАТ Кременчуцький міськмолокозавод. Для кластеру №3 (низький рівень розвитку конкурентного потенціалу) типопредставником є підприємство П71 – АТ «Володимир-Волинський комбінат молочних продуктів». Для кластеру №4 (високий рівень розвитку конкурентного потенціалу) типопредставником є підприємство П1 – Група «Данон».

Висновки та перспективи подальших розвідок

Таким чином, у ході дослідження визначено стратегічні напрями формування і розвитку конкурентного потенціалу досліджуваних молокопереробних підприємств на основі їх конфігурації і реконфігурації, визначення підприємства-типопредставника по кожному з чотирьох отриманих кластерів, що дозволило розробити структуру конфігурації конкурентного потенціалу кожної з чотирьох груп підприємств. Практична реалізація стратегічних напрямів формування та розвитку ключових здібностей на досліджуваних підприємствах в межах виділених кластерів дозволила обґрунтувати логіку зміни їх здібностей, що мають першочергове значення для формування конкурентного потенціалу.

Список літератури

1. Вініченко І.І., Крючкова Ж.В. Ключові чинники впливу на конкурентоспроможність аграрних підприємств. *Економіка і держава*. 2017. № 4 С. 32-37.

2. Гудзинський О.Д., Судомир С.М., Гуренко Т.О. Управління формуванням конкурентоспроможного потенціалу підприємств (теоретико-методологічний аспект): монографія. К.: ІПК ДСЗУ, 2010. 212 с.
3. Згурська О. М. Фактори забезпечення конкурентних переваг молокопереробних підприємств. *Збірник наукових праць Київської державної академії водного транспорту імені гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного*. 2013. № 3(18). С. 119-125.
4. Зеленчук І.Б. Механізм управління конкурентоспроможністю молокопереробних підприємств. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 3 (165). С. 144-154.
5. Малік М.Й., Нужна О.А. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: методологія і механізми: монографія. К.: Інститут аграрної економіки, 2007. 270 с.
6. Масляєва О.О. Конкурентоспроможність молокопереробних підприємств у контексті євроінтеграційних процесів. *Агросвіт*. 2016. № 4. С. 59-64.
7. Пархоμεць М.К., Уніят Л.М. Управління виробництвом молока на інноваційній основі як напрям розвитку конкурентоспроможного молочного скотарства у сільськогосподарських підприємствах. *Інноваційна економіка*. 2018. № 5-6. С. 18-25.
8. Рожко З.П., Струс Л.А., Чеснік Н.М. (2019). Конкурентоспроможність українських підприємств молочної промисловості на міжнародному ринку. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2019. № 2. С. 61-66.
9. Рудь І.Ю. Оцінка конкурентоспроможності молочної продукції *Агросвіт*. 2012. № 6. С. 39-42.

References

1. Vinichenko, I.I., Kriuchkova, Zh.V. (2017). «Key factors influencing the competitiveness of agrarian enterprises». *Ekonomika ta derzhava*, vol. 4, pp. 32-37.
2. Hudzys'kyj, O.D., Sudomyr, S.M., Hurenko, T.O. (2010). *Upravlinnia formuvanniam konkurentospromozhnoho potentsialu pidpriemstv (teoretyko-metodolohichnyj aspekt)*. [Management of the formation of competitive potential of enterprises (theoretical and methodological aspect)]. K.: IPK DSZU.
3. Zghurs'ka, O.M. (2013). «Factors for ensuring the competitive advantages of dairy enterprises». *Zbirnyk naukovykh prats' Kyivs'koi derzhavnoi akademii vodnoho transportu imeni het'mana Petra Konashevycha-Sahajdachnoho*. 2013. no. 3(18). pp. 119-125.
4. Zelenchuk, I.B. (2015). «The mechanism of managing the competitiveness of dairy enterprises». *Aktual'ni problemy ekonomiky*. 2015. no. 3 (165). pp. 144-154.
5. Malik, M.J., Nuzhna, O.A. (2007). *Konkurentospromozhnist' ahrarnykh pidpriemstv: metodolohiia i mekhanizmy* [Competitiveness of agricultural enterprises: methodology and mechanisms]. Instytut ahrarnoi ekonomiky. Kyiv. Ukraine.
6. Masliaeva, O.O. «Competitiveness of dairy enterprises in the context of European integration processes». *Ahrosvit*. 2016. no. 4. pp. 59-64.
7. Parkhomets', M.K., Uniat, L.M. (2018). «Management of milk production on an innovative basis as a direction of development of competitive dairy cattle breeding in agricultural enterprises». *Innovatsijna ekonomika*. no. 5-6. pp. 18-25.
8. Rozhko, Z.P., Strus, L.A., Chesnik, N.M. (2019). «Competitiveness of Ukrainian dairy companies in the international market». *Vcheni zapysky Tavrijs'koho natsional'noho universytetu imeni V.I. Vernads'koho. Serii: Ekonomika i upravlinnia*. no. 2. pp. 61-66.
9. Rud', I.Yu. (2012). «Estimation of the competitiveness of dairy products». *Ahrosvit*. № 6. pp. 39-42.

Стаття надійшла до редакції 08.07.2020 р.